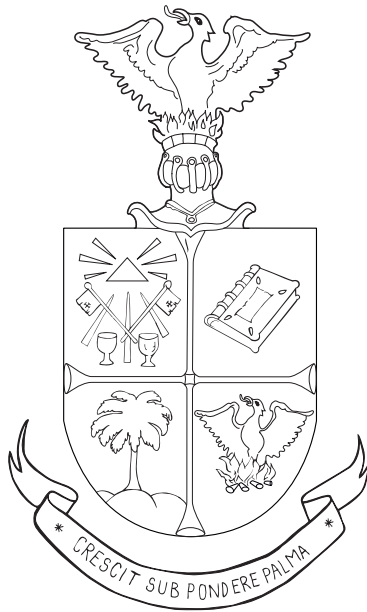

Glossa Iuridica

XIII. évfolyam, 1-2. szám

Budapest, 2026

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI ELNÖK:

Miskolczi Bodnár Péter

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Antalóczy Péter, Birher Nándor, Böcskei Elvira, Bruhács János,
Csáki-Hatalovics Gyula, Cservák Csaba, Czine Ágnes, Dobrocsi Szilvia,
Domokos Andrea, Homicskó Árpád Olivér, Jakab Éva, Köbel Szilvia,
Kukorelli István, Kun Attila, Liviu Radu, Miskolczi Bodnár Péter,
Móré Sándor, Osztovits András, Pulay Gyula, Rixer Ádám, Erik Stenpien,
Stipta István, Szabó Imre, Szabó Zsolt, Szalma József, Szuchy Róbert,
Tamás András, Tóth András, Tóth J. Zoltán, Törő Csaba Attila,
Trócsányi László, Udvary Sándor

FŐSZERKESZTŐ:

Rixer Ádám

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTESEK:

Köbel Szilvia, Nagy Péter, Szuchy Róbert, Udvary Sándor

SZERKESZTŐK:

Arató Balázs, Boóc Ádám, Cservák Csaba, Domokos Andrea, Stipta István

ISSN 2064-6887

*Kiadja a Károli Gáspár Református
Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara*

Felelős kiadó: Prof. Dr. Tóth J. Zoltán, dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:

Patrocinium Kiadó

www.patrocinium.hu

AZ 1875. ÉVI KERESKEDELMI TÖRVÉNYKÖNYV KODIFIKÁCIÓS JELENTŐSÉGÉRŐL ÉS AZ ÚJ PTK.-RA GYAKOROLT HATÁSÁRÓL

SZALMA JÓZSEF

egyetemi tanár, professor emeritus (KRE ÁJK)

Absztrakt

E tanulmány az 1875. évi kereskedelmi törvénykönyv kodifikációs jellegzetességeit és későbbi szabályozási hatásait vizsgálja. Megállapítást nyert, hogy e törvénykönyv szabályozván mind a kereskedelmi jog státuszjogi (kereskedelmi társaságok jogállása) mind dinamikus (kereskedelmi szerződések) részét, a korabeli európai kodifikációk (a német 1861. évi Kereskedelmi törvénykönyv, a francia 1807. évi Kereskedelmi Törvénykönyv) magas színvonalán állt. Az általános polgári jog és a különleges kereskedelmi jog a magyar jogforrási rendszerben hagyományosan külön törvényekben volt szabályozva, hasonlóképpen, mint a korabeli más európai jogrendszerekben, követvén a duális kodifikációs módszert. Az általános polgári jog szabályai a magyar kereskedelmi jogban csak akkor nyertek alkalmazást, ha a kereskedelmi törvénykönyv mást, speciálisat nem írt elő. Az új magyar Ptk. (2013) eltérően a kettős kodifikációs módszertől, elfogadván a monista jogfelfogást, egy törvényttestben szabályozza mind az általános (polgári jogi), mind a különleges (kereskedelmi jogi) kapcsolatokat, hasonlóképpen a svájci kötelmi törvénykönyvhöz, az olasz polgári törvénykönyvhöz, és újabban: a holland polgári törvénykönyvhöz.

Kulcsszavak: Kereskedelmi törvénykönyv - magyar, német, francia; monista és duális kodifikációs módszer; a kereskedelmi és általános polgári jog kapcsolata

ON THE CODIFICATION SIGNIFICANCE OF THE COMMERCIAL CODE OF
1875 AND ITS INFLUENCE ON THE NEW CIVIL CODE

Abstract

This study examines the codification characteristics of the 1875 Commercial Code. It is established that this code, by regulating both the status law (commercial companies) and the dynamic part (commercial contracts) of commercial law, was on par with the high standards of contemporary European codifications (the German Commercial Code of 1861, the French Commercial Code of 1807). In the Hungarian system of legal sources, general civil law and special commercial law were regulated in separate acts, similar to other European legal systems, following the dualistic method of codification. The rules of general civil law were applied to commercial legal relationships in contemporary Hungarian commercial law – just as in other European legal systems – only if the Commercial Code did not provide for a different, special rule. The new Hungarian Civil Code (Ptk., 2013), departing from the dualistic codification method and adopting the monistic legal concept, regulates both general and special (commercial) legal relationships within a single body of law (the Civil Code), similar to what has occurred in the Swiss Code of Obligations, the Italian Civil Code, and more recently, the Dutch Civil Code.

Keywords: Hungarian Commercial Code, German Commercial Code, French Commercial Code, monistic and dualistic codification concept

1. Törvény vagy törvénykönyv

A 2025. évben, 150 éve volt annak, hogy a Magyar Országgyűlés mindkét háza megszavazta az 1875. évi XXXVII. törvényt – amely kereskedelmi törvény elnevezéssel (a továbbiakban: Kt.) lépett hatályba.¹ A jogszabályt a korabeli jogalkotó nem „Kereskedelmi Törvénykönyv,” hanem „Kereskedelmi Törvény” elnevezéssel illette, mivel a szabályozás nem terjedt ki a kereskedelmi jogviszonyok egészére. Maga a törvény utal a teljesség hiányára, elismerve a joghézag² lehetőségét, s az általa nem szabályozott

1 A Kt. parlamenti meghozatalára 1875. május 16-án, kihirdetésére május 19-én, hatályba lépésére 1876. január 1-én került sor. Kt. 566. §.

2 SZALMA József: A joghézag – különös tekintettel az európai és a magyar magánjog generálklauzuláira. *Glossa Iuridica*, 2020/1-2, 335–363., 356.: a joghézag lehetőségéről.

magánjogi-kereskedelmi jogviszonyokra nézve joghézagpótló jogforrások alkalmazását írja elő.³ A Kt. a nem szabályozott kérdésekben a kereskedelmi szokásjogra utal; ami nem egyedülálló, hiszen így tesz a francia *Code de commerce*, vagy a német *Handelsgesetzbuch*, vagy az utóbbit átvevő osztrák *Handelsgesetzbuch* is (hivatkozván a *coutumes*, fr., *Handelsbräuche*, n. szabályaira). Ugyanakkor a Kt. normapótlóként utal az általános polgári jogi szabályokra. A Kt. meghozatala idején és később – a polgári jogi kódex hiányában – ez a normapótló hivatkozás értelemszerűen a curialis precedensjogra, vagy a partikuláris (rész)törvényekre irányult.

A kereskedelmi szokások mind a Kt.-ben,⁴ mind az új Ptk.-ban⁵ szerves részei a kereskedelmi szerződéseknak. A XIX. és XX. sz. során kétféle kereskedelmi szokás alakult ki. Az első csoportba tartoznak az íratlan szokások. Ezek olyan szabályok, amelyek a kereskedők között azonos helyzetekben azonos magatartásként hosszabb idő alatt jöttek létre, és amelyeknek kötelező alkalmazásáról közöttük általános vélemény alakult ki. Az írott kereskedelmi szokások rájuk való törvényi utaláson túlmenően elfogadottak lehetnek a kereskedelmi kamarák vagy nemzetközi kereskedelmi asszociációk részéről. Alkalmazásuk mind a nemzeti, mind a nemzetközi kereskedelmi szerződésekre nézve leszerződhető. (Pl. UNIDROIT, vagy a kereskedelmi kamarák mellett működő választottbírószági, főként eljárásjogi szabályok).

Mivel szabályai felölelik a kereskedelmi jog státusz- és dinamikus részének egészét, e törvény törvénykönyvnek (kódexnek) is minősíthető, amint tervezetének megalkotója, Apáthy István is ezt tette. A Kt. a német minta mellett az 1840-ben, az ún. Széchenyi törvényhozási időszakban (1830-1844) meghozott partikuláris (rész)törvényeket is figyelembe vette.⁶ Így módon a Kt. szintézise volt a korábbi partikuláris törvényeknek,

3 Kt. 1. §.

4 Kt. 1. §: „Kereskedelmi ügyekben, ha azok iránt a jelen törvényben intézkedés nem foglaltatik, a kereskedelmi szokások az irányadók, ezek hiányában az általános magánjog alkalmazandó.”

5 Ptk. 6:63. § (5) bek. In: Ptk. Budapest, Patrocinium, 2024, 234.; Lásd továbbá: Vékás Lajos: Javaslat a szerződések általános szabályainak korszerűsítésére - Vitaindító tézisek az új Ptk. koncepciójához, II. rész. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2001/4-5, 3–14.: a szerződés tartalma, 3.: kereskedelmi szokások.

6 Lásd a kereskedőkről szóló törvényt (XVI. tc., in: Magyar törvénytár, 1836-1868. évi törvénycikkek, Budapest, Franklin Társulat, 1896, 145); a gyárak jogviszonyairól szóló törvényt (XVII. tc., Magyar törvénytár i. m. 149); a közkeresetre összeálló társaságokról szóló törvényt (XVIII. tc., Magyar törvénytár i. m. 150); a kereskedelemi testületekről és alkuszokról szóló törvényt (XIX. tc., Magyar törvénytár i. m. 155); a fuvarosokról szóló törvényt (XX. tc., Magyar törvénytár i. m. 156.); az 1861. évi

melyeknek (részben) helyébe lépett, s a polgári korszak kereskedelmi jogát magas európai színvonalon, átfogóan szabályozta. A kereskedelmi jog egészének kodifikációja még a rendi jog időszakában, Magyarországon 1779-ben vette kezdetét.⁷

2. A Kt. tartalmáról és rendszeréről

A törvény státuszjogi része tartalmazza a kereskedelmi társaságokra vonatkozó általános szabályokat.⁸ A Kt. négyféle kereskedelmi társaságot ismer, szabályoz és ruház fel jogképességgel: a közkereseti társaságot,⁹ a betéti társaságot,¹⁰ a részvénytársaságot,¹¹ és a szövetkezeteket.¹² A kereskedelmi társaságok cégük alatt jogokat szerezhetnek, kötelezettséget vállalhatnak,¹³ tehát jogképesek. A Kt. megszabja, hogy a törvényben előírányzott bejegyzések a törvényszékek által kereskedelmi cégjegyzékben vezetendők.¹⁴ A cég azon név, amely alatt a kereskedő üzletét folytatja, amelyet aláírásául használ.¹⁵ A törvény részletes szabályokat tartalmaz a kereskedelmi könyvekről,¹⁶ a cégvezetőkről és a kereskedelmi meghatalmazottakról,¹⁷ valamint a segédszemélyzetről.¹⁸

A Kt. dinamikus részének első része¹⁹ a kereskedelmi ügyletek általános (közös) szabályait tartalmazza, beleértve a kereskedelmi ügyletek meg-

V. tc.-et a kereskedelmi, fuvarozási és vásári törvényekről (Magyar törvénytár i. m. 306), a csődületről (csődről) szóló törvényt (XXII. tc., Magyar törvénytár i. m. 160.); az 1861. évi, IV. tc.-et a csődtörvényről (Magyar törvénytár i. m. 302); a bányatörvényt (VII. tc. a bányáügyről, Magyar törvénytár i. m. 307).

7 PAPP Tekla: A magyar társasági jog fejlődése. *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*, 2000/58, 410.

8 Kt. 61. §.

9 Kt. 61. §, 64-86. §.

10 Kt. 125-146. §.

11 Kt. 147-217. §.

12 PAPP i. m. 413.

13 Kt. 62-63. §.

14 Kt. 7. §.

15 Kt. 10. §.

16 Kt. 25-36. §.

17 Kt. 37-54. §.

18 Kt. 55-60. §.

19 Kt. 3-257. §.

határozását,²⁰ a kereskedelmi szerződés megkötését,²¹ alakját²² és teljesítését.²³ Ezt követi a második rész, amely tartalmazza az egyes nevesített szerződéseknek szentelt szabályokat. Nevezetesen a vétel,²⁴ a bizomány,²⁵ a szállítmányozás,²⁶ a fuvarozás,²⁷ a közraktározás,²⁸ a biztosítás,²⁹ a kiadói,³⁰ és végül: az alkuszi ügylet szabályait.³¹ Az átmeneti és a vegyes rendelkezéseket az 549-566. paragrafusok tartalmazzák.³²

3. A Kt. tervezetének megalkotója; a bizottsági munka; a javaslat; a kihirdetés; a kodifikációs hatások

A Kormány megbízása alapján³³ a Kt. tervezetének megalkotója Apáthy István,³⁴ budapesti egyetemi tanár volt. A tervezetet 1872-ben egy 27 tagú szakmai bizottság vitatta meg. Ezt követően, a bizottsági munka eredményeképpen 1874. december 21-én elkészült a javaslat. A törvény szentesítést nyert 1875. május 16-án, a Képviselőházban 1875. május 18-án, a Főrendek Házában május 19-én hirdették ki. A javaslatot az 1875. évi XXXVII. tc. iktatta be a hatályos törvények sorába.³⁵ A Kt. a francia

20 Kt. 258. §.

21 Kt. 311. §; az ajánlatról szóló 314. §; a távollevők közötti szerződés megkötéséről szóló 315. §; az ajánlat visszavonásról szóló 316. §.

22 Kt. 312-314. §.

23 Kt. 321-335. §.

24 Kt. 336-367. §.

25 Kt. 368-383. §.

26 Kt. 384-392. §.

27 Kt. 393-433. §.

28 Kt. 434-452. §.

29 Kt. 453-514. §.

30 Kt. 515-533. §.

31 Kt. 534-548. §.

32 GRECSÁK Károly: *A kereskedelmi törvény zsebkönyve, Jogi zsebkönyvek gyűjteménye, XI.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1912.

33 APÁTHY István (1829-1889), jogászprofesszor, az MTA rendes tagja, országgyűlési képviselő, a jogalkotásban legjelentősebb műve: *A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezete.* Budapest, Franklin Társulat, 1873. Lásd továbbá: uő: *Kereskedelmi jog – A magyar kereskedelmi törvény alapján – Tekintettel a nevezetesebb európai törvényekre.* Budapest, Eggenberger Nyomda, 1876.

34 SZABÓ Marcel: Apáthy István - példa a magyar jogászság jelen és jövő nemzedékei számára. *Iustum Aequum Salutare*, 2016, 12 (1), 191–198.

35 NAGY Ferencz: *A magyar Kereskedelmi törvény (1875. évi XXXVII. tc.).* Második átdolgozott kiadás. Budapest, Lampel Róbert cs. és kir. könyvkereskedésének ki-

törvénykönyv hatását mutató német kereskedelmi törvénykönyv alapulvételével készült el.³⁶

4. A kereskedő; a kereskedelmi ügylet

A Kt. hatályba lépése előtt a kereskedők jogállását a kereskedőkről szóló 1840. évi XVI. törvény szabályozta.³⁷ E törvény 1. paragrafusa szerint a törvény előtt kereskedőnek csak az minősült, aki a kereskedési címét (*Handelsfirma*, cégjelzés) szabályszerűen bejegyezte és a kereskedéséről rendes könyvet vezet. A kereskedelmi címek (cégek) vagy a váltó-törvény-széknél, vagy az illetékes törvényhatóságoknál voltak bejegyezhetők.³⁸ A törvény szabályozta a kereskedelmi könyvek vezetését, amelyeket a bíróság hitelesnek kellett, hogy tartson a hitelességi vélelem alapján. A törvény megszabta, hogy a rendesen vezetett könyvek a kereskedők között ügyeik minden körülményei iránt bizonyítanak.³⁹ A törvény szabályozta a kereskedők viszonyát a segédszeméllyel, megszabva a kölcsönös jogokat és kötelezettségeket.⁴⁰ E törvény hatályát veszítette az 1875. évi XXXVII. tc. 549. § alapján.⁴¹

Kereskedőnek a Kt. értelmében az tekintendő (a)ki saját nevében kereskedelmi ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik.⁴² A kereskedelmi ügyleteket a törvénykönyv egyfelől szubjektív,⁴³ másfelől objektív (felsorolásos) alapon határozza meg. A szubjektív meghatározás szerint kereskedelmi ügylet alatt értendő az az ügylet, amelyet a kereskedő a cégjegyzékbe vett vállalkozás nevében és az ott lajstromoztatott tevékenység keretében, jövedelemszerzés céljából, más céggel megköt. Kereskedelmi ügyletnek minősül a kereskedőnek mindazon ügylete, mely kereskedelmi üzlete

adása, 1901.; lásd továbbá: ALMÁSI Antal: *Emlékkönyv Nagy Ferenc 25 éves egyetemi tanárságának megünneplésére*. Budapest, Athenaeum, 1906.

36 Lásd erről: HORVÁTH Attila: *A kereskedelmi törvény, 1875. évi XCXXVII. tc.* In: Máthé Gábor – Menyhárd Attila – Mezey Barna (szerk.): *A kettős monarchia. Die Doppelmonarchie*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2018, 203–246.; VEREBICS János: *Társasági jog az első Gt. előtt. Gazdaság és Jog*, 2019/2, 1–5.

37 1840. évi XVI. tc. a kereskedőkről. In: Magyar Törvénytár i. m. 145.

38 1840. évi XVI. tc. 3. § In: Magyar Törvénytár i. m. 145.

39 1840. évi XVI. tc. 12–23. § In: Magyar Törvénytár i. m. 146–147.

40 1840. évi XVI. tc. 24–34. § In: Magyar Törvénytár i. m. 147.

41 1840. évi XVI. tc. In: Magyar Törvénytár i. m. 145. (2) lábjegyzet.

42 NAGY i. m. 2.

43 NAGY i. m. 291.

folytatásához tartozik.⁴⁴ Másrészt, objektív szempontból a Kt. kereskedelmi szerződésnek tekinti az áruk, az ingó dolgok vételét azon szándékkal, hogy azok természetben, át- vagy feldolgozva ismét tovább adassanak; tárgyak szállításának elvállalását; állampapírok, részvények vagy más kereskedelmi forgalom tárgyát képező értékpapírok vételét; biztosítások elvállalását; utasok, vagy javak fuvarozásának elvállalását.⁴⁵ Az objektív meghatározás törvényi nevesítésen alapul, a szubjektív pedig a kereskedelmi tevékenységhez fűződik. A nevesített kereskedelmi ügyleteket a cég iparszerűleg köti meg, mégpedig ingó dolgok mások részére történő fel- vagy átdolgozásának elvállalása útján; a bank- és pénzváltó ügyletek; a közraktári ügyletek; a kiadói ügyletek, könyv- és műkereskedés ügyletek; a nyomdai ügyletek útján; továbbá azon termelők ügyletei révén, akik saját termékeiket át- vagy feldolgozzák; valamint a bányai ügyletei; a kereskedelmi ügyletek közvetítése útján. Ezek az ügyletek abban az esetben is kereskedelmi ügyleteknek minősültek, ha azok nem iparszerűleg ugyan, de kereskedő által a kereskedelmi üzlet körében kerültek megkötésre.⁴⁶

A kereskedelmi ügyletek fogalmának objektív és szubjektív normatív meghatározása azért volt fontos, mert ezekre a kereskedelmi törvénykönyv szabályai vonatkoztak, és nem pedig az általános polgári jogi szabályok.

5. A szóbeliség (formasabadság) mint főszabály és az alaki kénytetőség (formakötelezettség) mint kivétel a Kereskedelmi törvénykönyvben; a kereskedelmi szerződések megkötésének általános szabályai; a kereskedelmi törvény és az általános polgári jog kapcsolata; a kereskedelmi jog rendszere

A kereskedelmi szerződések megkötését illetően a Kt.-ben a szóbeliség elve⁴⁷ érvényesült. Más szóval, a kereskedelmi szerződések formaközvetítés nélkül, egyszerű (szóbeli) akaratmegegyezéssel voltak megkötethetők. A formasabadság alóli kivételre akkor került sor, amikor az adott szerződéstípusra nézve a törvény formaköteletséget írt elő. Ha a törvény kötelező alaki kelléket irányzott elő, az e forma betartása nélkül megkötött kereskedelmi szerződés (kezdettől fogva) érvénytelen volt.

44 Kt. 260. §.

45 Kt. 258. § 1-5. pont.

46 Lásd a Kt. 259. § 1-6. pontját és e § második bekezdését.

47 SZALMA József: Szerződési konszenzualizmus és formalizmus elve az európai és magyar magánjogban. *Magyar Jog*, 2025/11, 695–704.

A törvény szavai szerint „a kereskedelmi ügyletek érvényességéhez, a jelen törvényben kijelölt eseteket kivéve, azok írásba foglalása vagy egyéb alakszerűségek nem szükségesek.”⁴⁸ Ezáltal a törvény a szóbeliség főszabályát érvényesítette. Hasonlóképpen, mint a korabeli európai kereskedelmi törvények, meghirdette a szerződéskötési szabadság keretében a formaszabadságot. A kötelező alakszerűségi kötelezettségre vonatkozó kivételt a törvény két esetben irányozza elő: (1) ha a törvény megköveteli a szerződés formába, valamely alakszerűségbe való iktatását, vagy (2) amennyiben a felek a szerződés érvényességét meghatározott alakhoz fűzték.⁴⁹ A törvény kódexjellegét az a formai rendelkezés is alátámasztja, amely szerint kötelező formai kelléket csak e törvény irányozhat elő, más törvény nem. Ha a kötelező forma írásbeli, ehhez a törvény minimális érvényességi feltételt szab meg: nevezetesen azt, hogy a felek az írásbeli szerződési okmányt sajátkezűleg írják alá, vagy ha valamelyik fél írni nem képes, kézjegyével lássa el,⁵⁰ erősítve ezáltal is a szerződéskötési szabadságot.

A törvénykönyv szabályozza a szerződés megkötéséhez szükséges egyetértő jogügyleti akaratnyilatkozatokat, az ajánlatot és az elfogadást, azaz ajánlati kötöttséget,⁵¹ valamint a távollevők között megkötött szerződés megkötésének időpontját a címzett által adott elfogadási nyilatkozat ajánlóhoz való beérkezésétől kezdődően⁵² (ún. beérkezési elmélet). A törvény szabályozza az ajánlat visszavonásának következményeit: a visszavonási nyilatkozatnak csak akkor van joghatása, ha ez egyidejű vagy előidejű az elfogadási nyilatkozathoz képest.⁵³

A Kt. részletesen szabályozza a kereskedelmi szerződések teljesítését.⁵⁴ Figyelemmel ezekre a rendelkezésekre az állapítható meg, hogy a kereskedelmi törvény felveszi azokat a rendelkezéseket (a szerződés megkötésének és érvényének feltételei), melyeket általában a polgári törvénykönyvek szoktak tartalmazni. Ez érthető, hiszen a polgári törvénykönyv meghozatala – nem azért, mert hiányoztak volna a kódexszintű szabályozás szakmai feltételei – bizonyos okok (kiegyezés) miatt késett. A dualista korszak (kezdve 1867-től) ugyanis csak az ideiglenes polgári jogi törvénykezést

48 Kt. 311. §.

49 Kt. 312. §.

50 Kt. 313. §.

51 Kt. 314. §.

52 Kt. 315. §.

53 Kt. 316. §.

54 Kt. 321-335. §.

hozta meg. A kiegyezési alkotmány ideiglenes törvényhozási intézkedései részben – főként a határőrvidékeken – megtartották az OÁPtk. hatályát⁵⁵ vagy a hatálya alatt meghozott egyes kódexen kívüli külön törvényeket (telekkönyvi rendtartás, 1865);⁵⁶ más általános polgári jogi jogviszonyok tekintetében pedig a jogforrásértékű curiális praxist. Így paradox módon a hiányzó Ptk. miatt az, ami a Ptk.-k rendszeres szabályozási tárgya szokott lenni – a szerződés megkötése – a speciális törvény, a kereskedelmi törvény szabályozásának tárgyává vált. Ennél fogva első szempillantásra úgy tűnhet, hogy megfordult a klasszikus jogszabály, a *lex specialis derogat legi generali*, vagyis az lett belőle, hogy *lex generalis derogat legi speciali*. A két kódex közötti jogalkalmazási sorrendtartás tekintetében kialakult és általánosan elfogadott klasszikus viszony szerint a polgári törvénykönyv az általános, a kereskedelmi törvénykönyv a különleges, miközben a különleges törvény eltérő rendelkezései kizárják az általános törvény vonatkozó szabályát.⁵⁷ E klasszikus jogalkalmazási sorrend – a két kódex kapcsolatát illetően – a szerződés általános szabályainak, azaz 'Ptk-ba illő' szabályainak Kt.-be való felvétele által mégsem 'borult fel,' mivel már a korábban hivatkozott Kt. 1. paragrafusa elvi élel előírnyozta, hogy amennyiben a kereskedelmi törvény nem tartalmaz speciális szabályt, mérvadóak az általános polgári jogi törvények szabályai, ezek hiányában a vonatkozó curiális precedensjog.

Az általános polgári jogi jogszabályok a kereskedelmi jogra az öröklési jog területén is alkalmazásra kerültek, pl. a részvények öröklése tekintetében. Így pl. a német BGB szabályozta a vállalkozó halála esetében a jogállásának vagy vagyoni részesedésének öröklését.⁵⁸ A korabeli kereskedelmi jog

55 Lásd: Az Országbírói Értekezlet által javaslatba hozott ideiglenes törvénykezési szabályok XII., telekkönyvekről szóló fejezetét, azaz az Intézkedések 145. §. In: Magyar Törvénytár i. m. 297.

56 SZALMA József: *Ingtatlan-nyilvántartás -Telekkönyvi jog és eljárás*. Budapest, ELTE ÁJK, Bibliotheca Iuridica, 2005, 2.; SZALMA József: *Ingtalannyilvántartási jog - közigazgatási vagy bírói eljárás. Jogtudományi Közöny, 2002/11-12, 399–505.*

57 Lásd: SZALMA József: *A polgári jog kodifikációjának általános módszerei és a magyar Ptk. rekodifikációja*. In: HORVÁT Tibor – MEZEY Barna – SZALMA József – SZILÁGYI Péter – VÉKÁS Lajos – VARGA Csaba: *Kodifikációs tanulmányok*. Budapest, ELTE ÁJK, 2002, 40–70.; SZALMA József: *Rekodifikation des ungarischen Bürgerlichen Gesetzbuches aus dem Jahre 1959 (beginnend im Jahre 1998)*. *Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae*, 2000/41-2, 54–80.; SZALMA József: *On the History of Codifikation of Hungarian Civil Law, and the New Hungarian Civil Code*. *Annales of the Faculty of Law in Belgrade*, 2014, 62 (2), 40–68.

58 Lásd: BGB, erster Abschnitt, Erbfolge, 1922. § (*Gesamtmrechtsnachfolge*). Bizonnyos jogállás örökölhethő, pl. egyezségi követelések, HGB, 89 b, BGH 24, 214. Lásd

tagozódása általános részre (a kereskedelmi szerződések közös szabályai) és különös részre (egyes szerződések) ma is elfogadott.⁵⁹

6. A kereskedelmi jog tendenciális fejlődésmenete az európai jogban; a Kt.-re gyakorolt kodifikációs hatások: A német *Handelsgesetzbuch*, az osztrák *Handelsgesetzbuch*, a francia *Code de commerce*

6.1. Az európai kereskedelmi jog tendenciális fejlődésmenete; a monista és a duális kodifikációs módszer; a közös nevezők, a kereskedelmi szokásjog jogforrási jellege; a csőd- és az inszolvenciajog

Az európai jogrendszerekben a XIX. század második felétől meghozott polgári jogot (magánjogot) szabályozó törvénykönyvek zöme a polgári törvénykönyvet és a kereskedelmi törvénykönyvet külön kódexekben, törvénytettekben szabályozzák. Így volt ez, és ma is így van pl. a német, a francia, nemkülönben az osztrák jogban. Csupán az olasz (*Codice civile*, 1942), a svájci Kötelmi törvény (*Bundesgesetz betreffend die Ergänzung des schweizerischen Zivilgesetzbuches, fünfter Teil: Obligationenrecht*, 1881, 1911), újabban pedig a holland Polgári Törvénykönyv (*Burgerlijk Wetboek*, és ennek új, 2021-ben egyszerre 8 könyvben hatályba lépő változata) számítanak kivételnek, amelyek az általános polgári jogot és a kereskedelmi jogot egy kódexben szabályozzák, ugyan nem kerülve el ezzel a kereskedelmi jogviszonyok sajátosságait. E sajátosságok közül talán a legkisebb közös nevezőnek számít az, hogy a kereskedelmi szerződéseket kereskedők kötik meg egymás között (kétoldalú kereskedelmi szerződések) vagy természetes személlyel (egyoldalú kereskedelmi szerződés) lajstromoztatott kereskedelmi tevékenységük keretében, melynek tárgya áru

továbbá: JAUERNIG, Othmar – SCHLECHTRIEM, Peter – STÜRNER, Rolf – TEICHMANN, Arndt – VOLKKOMMER, Max: *BGB Kommentar*, 8. Auflage. München, C.H. Beck, 1997, 1509.; PRÜTTING, Hanns – WEGEN, Gerhard – WEINREICH, Gerd: *BGB Kommentar*. München, Luchterhand, 2007, 2503. E mű 2506. oldalán a szerzők részletesen tárgyalják az egyes társasági formák szerinti vagyonrész öröklését, pl. az egyszemélyes társaságoknál (HGB 177 §) a csendestársaságoknál (HGB 234. §), a korlátolt felelősségű társaságoknál (GmbH, HGB 15. paragrafusa szerint a részvények örökölhetők), a részvénytársaságoknál (a részvények örökölhetők, RGZ 65, 21), a szövetkezeteknél.

59 BARTA Judit – FAZAKAS Zoltán – HARSÁNYI Gyöngyi – MISKOLCZI Bodnár Péter – SZUCHY Róbert – UJVÁRINÉ Antal Edit: *A kereskedelmi szerződések alapvető szabályai*. Budapest, Patrocinium, 2016, 278.

forgalma, célja pedig a jövedelemszerzés. Tehát a kereskedelmi szerződés a vállalkozó tevékenységének keretében, jövedelemszerzés céljából köthető meg, mégpedig a visszterhesség elve (*do ut des*) alapján. A kereskedelmi jogban a törvény mellett a kereskedelmi szokásjog is jogforrásként szerepel. A kereskedelmi jogban külön ki kell kötni, ha a szerződés kivételesen ingyenes. Ha a kereskedelmi szerződés – pl. vétel – nem tartalmaz ármeghatározást, a térítés az adott dolog vagy szolgáltatás piaci ára szerint határozható meg. Kereskedéssel a kereskedelmi társaságok foglalkoznak. A kereskedelmi társaságokat alapítási szerződéssel hozzák létre a tagok. Teljes jogképességüket a cégjegyzékbe való bejegyzéssel nyerik el. A társaságok vállalt kötelezettségeikért a tagok cégbe társított vagyonukkal állnak helyt, ritkábban felelnek a saját vagyonukkal is. A klasszikus csődeljárás esetében – mely a klasszikus magyar jogban is eladósodás esetében érvényesült – a hitelezőknek az adós vállalkozás (cég) hátramaradt vagyonával arányosan felel, majd a vállalkozás megszűnik. Ezzel szemben az európai fizetéseképtelenségi jog⁶⁰ (melyet a hatályos magyar jog is részben elfogad)⁶¹ arra törekszik, hogy az eladósodott társaságot fakultatív úton, bírósági és hitelezői igazgatási részvétellel, újjászervezésével gazdaságilag szanálják annak érdekében, hogy a követeléseknek az adós teljes egészében eleget tegyen, és hogy a vállalkozás se szűnjék meg. A modern inszolvenCIAJOG (*Insolvenzordnung*) előnye – szemben a klasszikus csődeljárással⁶² – számottevő. A klasszikus csődeljárás hátránya főként abban mutatkozik meg, hogy a hitelezők kielégítését csupán a megmaradt társasági vagyon arányában, tehát csak részben teszi lehetővé. Ezzel szemben a fizetéseképtelenségi eljárás előnye az, hogy az eladósodott vállalkozás gazdasági helyreállítását követően a hitelezők teljes kielégítést nyernek.

60 Lásd az Európai Parlament és Tanács (EU) 2019/1023 Irányelvét a fizetéseképtelenségről.; SURI Noémi: (Fél)úton a jogegységesítés felé? Helyzetjelentés a fizetéseképtelenségi jog uniós szintű szabályozásáról, valamint átalakítási és fejlesztési tendenciáiról. *Glossa Iuridica*, 2020, 8 (3-4), 287–295.; BÓKA János: A fizetéseképtelenségi jog harmonizációjának lehetőségei az Európai Unióban. *Európai Jog*, 2016/5-1, 1–10.

61 2021. évi LXIV. törvény a fizetéseképtelenségről. Hatályba lépett 2022. július 1.-én.; JUHÁSZ László: *A magyar fizetéseképtelenségi jog kézikönyve, I., II., 8. hatályosított kiadás*. Budapest, HVG-ORAC, 2022, 1740.

62 Lásd, pl. MISKOLCZI-BODNÁR Péter – TÖRÖK Gábor: *A magyar csődjog alapjai*. Budapest, HVG-ORAC, 2002, 134.

6.2. A német Kereskedelmi Törvénykönyv (*Handelsgesetzbuch*) hatásairól

Míg a magyar jogban előbb a kereskedelmi törvénykönyv lépett hatályba, addig a német jogban fordítva: először a BGB (*Bürgerliches Gesetzbuch*) 1896. augusztus 18-án, majd röviddel ezután a HGB (*Handelsgesetzbuch*) 1900. január 1-én lépett hatályba, kifejezve ezzel a sorrendtartással azt is, hogy a Kereskedelmi Törvénykönyv mint a BGB-t kísérő törvény (*Nebengesetz*), azaz mint különleges magánjogi törvény (*Sonderprivatrecht*) a polgári jog alanyai közül egy meghatározott körre (a vállalkozókra nézve) érvényes törvény.⁶³ A német jogirodalom utal arra, hogy a BGB a régi kereskedelmi törvénykönyv (*Handelsgesetzbuch*, 1861) hatására 'kommerzialisálódott.' Egyes vélemények szerint ez annak is betudható, hogy a BGB – túlmenően az általános polgári jogon, a teljes magánjogot átfogva – a kereskedelmi jog alapelveit is magában foglalta, beleértve a vállalkozói szabadságot. Ezáltal a Kereskedelmi Törvénykönyv ismét a kereskedők törvényévé vált.⁶⁴

A kereskedelmi törvénykönyv az első négy könyvében a kereskedelmi jogügyletek meghatározását illetően az ún. szubjektív rendszert követi. Ez azt jelenti, hogy a törvénykönyv nem a vállalkozási, azaz a jogforgalom tipikus szerződéseiből indul ki mint objektív rendszerből, hanem középpontjába a kereskedő személyét helyezi: kereskedelmi szerződés az, amit ő megköt, függetlenül annak típusától. A kereskedő fogalma mindenképpen kapcsolatban állt a vállalkozás üzemeltetésével, működésével és üzleti tevékenységével. A kereskedő az a személy, aki a vállalkozást üzemben tartja (HGB 1. §). A kereskedelmi ügylet a kereskedő ügylete, amely a vállalkozási tevékenysége keretében került megkötésre. (HGB 343. §).⁶⁵ Kétely esetén az adott szerződés kapcsán vélelmezhető, hogy kereskedelmi szerződésről van szó, amennyiben a szerződést kereskedő kötötte meg.⁶⁶ Fentebb utaltunk arra, hogy a magyar Kt. is részben a perszonális (személyi) elvből indul ki: a szerződés attól válik kereskedelmivé, hogy azt a kereskedő köti meg, elvben nem típusától függően. Hasonlóan a HGB-hoz, a magyar Kt. a kereskedelmi szerződések körét megkísérli objektív szempontból is megközelíteni az általános rendelkezések útján; de azáltal

63 Vö. HEFERMEHL, Wolfgang: *Einführung*. In: *Handelsgesetzbuch, Wechselgesetz, Scheckgesetz, Wertpapierhandelsgesetz*, 34. Auflage. München, Beck-Texte im dtv., 1999, VII.

64 HEFERMEHL i. m. VIII.

65 HEFERMEHL i. m. VII., *in fine*. Lásd továbbá: HGB i. m. 128.

66 HGB 344. § (*Vermutung für das Handelsgeschäft*), In: HGB, i. m. 128.

is, hogy nevesítette és szabályozta a kereskedelmi szerződéseknek tartott szerződéseket.

A hatályos német HGB – amint normatív előzményei is – a kereskedelmi ügyletekre nézve előírányozza a formaszabadságot (*Formfreiheit*),⁶⁷ úgyhogy ezekre a szerződés alakjára vonatkozó BGB rendelkezések (a 766. § 1. mondata, ill. a 780. § és 781. § 1. mondata) nem érvényesek.⁶⁸ A kereskedőnek az ajánlatra kifejezetten kell válaszolnia (azaz: elfogadja-e vagy sem), mert különben a hallgatás elfogadást jelent,⁶⁹ szemben az általános polgári jogi szabállyal, amely a hallgatást nem tekinti elfogadásnak.

A német kereskedelmi jog megkülönbözteti a kétoldalú és az egyoldalú kereskedelmi szerződéseket. A kétoldalú kereskedelmi szerződések (*zweiseitige Handelsverträge*) olyanok, amelyeknél mindkét fél kereskedő, és mindkét fél vállalkozói tevékenységének keretében köti meg a szerződést. Az egyoldalú kereskedelmi szerződéseknel (*einseitige Handelsverträge*) csak az egyik fél kereskedő, ő a kereskedelmi tevékenységének keretein belül köti meg a szerződést, a másik fél pedig nem kereskedőként, hanem rendszerint fogyasztóként köti meg a szerződést, minden esetben a kereskedelmi tevékenységen kívül. A HGB szabályozza az ún. egyoldalú kereskedelmi szerződéseket. A HGB meghatározása szerint az olyan szerződésnél, amelynél az egyik fél kereskedelmi szerződést köt, mindkét félre a kereskedelmi törvénykönyv szabályai vonatkoznak, feltéve, hogy e jogszabályokból más nem következik.⁷⁰ A egyoldalú kereskedelmi szerződés fogalma a modern korban alakult ki. Az ilyen szerződés a felek révén vegyes jellegű, mert az egyik szerződő fél vállalkozó (kereskedő), a másik fél pedig nem, azaz főszabályként természetes személy; vagy akár jogi személy, de nem vállalkozási keretben köti meg a szerződést.⁷¹ Az ilyen szerződést az

67 HGB 350. §: A kezesség (*Bürgschaft*), a fizetési ígéret (*Schuldversprechen*), vagy a tartozáselismerés (*Schuldannerkenntnis*) eseteiben, ha a kezesség a polgár, illetve ígéret vagy az elismerés az adós oldaláról kereskedelmi szerződés, úgy a Ptk. (BGB) formára vonatkozó rendelkezései nem alkalmazhatóak. (In: HGB i. m. 128).

68 HGB 350. § (*Formfreiheit*). In: HGB i. m. 128.

69 HGB 362. § (*Schweigen des Kaufmanns auf Anträge*). In: HGB i. m. 130.

70 HGB 345. § In: HGB i. m. 128.

71 A fogyasztói szerződések és a fogyasztó fogalmáról lásd az új magyar Ptk. 8:1. § (1) bekezdését, mely szerint a fogyasztó szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy. (In: Ptk. Budapest, Patrocinium, 2024, 349). Az osztrák jogirodalomban a fogyasztói szerződés (*Verbrauchergeschäft*) olyan szerződés, amelyet az egyik fél, a vállalkozó, a vállalkozói tevékenység keretében, a másik fél pedig vállalkozói tevékenységen kívül köti meg. Lásd pl.: KOZIOL, Helmut – WELSER, Rudolf: *Grundriss des Bürgerliches Rechts. Band I.*,

új magyar Ptk. az európai közösségi jog jogharmonizációs célzatú hatására méltán nevezi fogyasztói szerződésnek. Itt rendszerint a vállalkozó gazdasági erőfölényben van, ezért a jog a fogyasztót jogegyenlőségének biztosítása céljából számos ponton védi, oltalmazza: pl. tiltja az erőfölényben levő fél hatására elért tisztességtelen szerződési klauzulákat, vagy tisztességtelen általános üzletkötési feltételeket.⁷² Az egyoldalú kereskedelmi, azaz fogyasztói szerződésekre nézve újabban külön jogszabályok, a fogyasztóvédelmi jog szabályai érvényesek. A német Kereskedelmi törvénykönyv az ún. egyoldalú kereskedelmi szerződéseknél mindkét félre, a kereskedőre és a nem kereskedőre egyaránt a kereskedelmi törvénykönyv alkalmazását írja elő,⁷³ kivéve, ha a kereskedelmi törvénykönyv rendelkezéseiből értelemszerűen más következik. A HGB kereskedelmi szerződésnek tartja a kereskedelmi vételt (*Handelskauf*),⁷⁴ a bizományi ügyletet (*Kommissionsgeschäft*),⁷⁵ a fuvarozási ügyletet (*Frachtgeschäft*),⁷⁶ a szállítmányozási (*Speditonsgeschäft*),⁷⁷ és a közraktári ügyletet (*Lagergeschäft*).⁷⁸ Eddig a magyar (Kt.) és a német kereskedelmi törvénykönyv megegyezik. Ezzel szemben, míg a magyar Kt. a biztosítási szerződést is kereskedelmi ügyletként nevesíti, a német kereskedelmi törvény ezt nem tartja kereskedelmi szerződésnek. A német doktrína megkülönbözteti a kereskedelmi vételt a polgári jogi vételtől, alapul véve a HGB vonatkozó különrendelkezéseit.⁷⁹ Ezek szerint a kereskedelmi vétel olyan vétel, amelynél legalább az egyik

Allemeiner Teil und Schuldrecht, 10. Auflage. Wien, Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1995, 512.

- 72 Ptk. 6:102. § (fogyasztói jogot csorbító feltétel), 6:101. § (fogyasztói joglemondó nyilatkozat semmissége); 6:102. § (tisztességtelen általános szerződési feltétel); 6:103. § (tisztességtelen szerződési feltétel fogyasztói szerződésben); 6:104. § (egyres tisztességtelen kikötések fogyasztói szerződésben); 6:105. § (tisztességtelen általános szerződési feltétellel kapcsolatos közérdekű kereset). In: *Ptk.* Budapest, Patrocinium, 2024, 241–245. A német BGB is annak idején elfogadta az Európai Unió által előírt fogyasztóvédelmi közösségi jogszabályokat. Lásd pl. Köhler, Helmut: *Einführung.* In: *BGB – Bürgerliches Gesetzbuch, 84. Auflage.* München, Beck-Texte im dtv., 2019, XXVI.
- 73 Lásd: *Handelsgesetzbuch § 345 (Einseitige Handelsgeschäfte).* In: *Handelsgesetzbuch, 34. Auflage.* München, Beck-Texte im dtv., 1999, 128.
- 74 HGB 2. rész, 373–382. § (*Handelskauf*). In: HGB i. m. 134–136.
- 75 HGB 3. rész, 383–406. § (*Kommissionsgeschäft*). In: HGB i. m. 136–141.
- 76 HGB 4. rész, 407–452 d. § (*Frachtgeschäft*). In: HGB i. m. 141–158.
- 77 HGB 5. rész, 453–466 § (*Speditonsgeschäft*). In: HGB i. m. 158–161.
- 78 HGB 6. rész, 467–475 h. § (*Lagergeschäft*). In: HGB i. m. 161–165.
- 79 HGB 373–382 §, in: HGB i. m. 134–136.

fél részéről kereskedelmi szerződés megkötéséről van szó, s amelynek tárgya áru vagy értékpapír.

A német Kereskedelmi Törvénykönyv újabb átfogó reformjára az 1998. június 22-én hatályba lépő törvénymódosítással került sor.⁸⁰ A fő változás az volt, hogy megszűnt a kényszer- és a szükséges kereskedő (*Muss- und Sollkaufleute*), valamint a teljes- és kiskereskedő (*Voll- und Minderkaufleute*) közötti különbségtétel.⁸¹

Az 1861. évi Általános Német Kereskedelmi Törvénykönyv (*Allgemeine Deutsche Handelsgesetzbuch*) elsőként egységesítette a német kereskedelmi jogot. Jogelődje volt a századfordulón hatályba lépett (máig érvényben levő, ugyan többször módosított) változatnak. Az eredeti változat gyakorolt hatást a Kt.-re. A német Kereskedelmi Törvénykönyv (1861) a francia *Code de commerce* hatására vegyes rendszerű volt, s megkülönböztette az abszolút és a relatív kereskedelmi ügyleteket.⁸² A francia kereskedelmi törvénykönyv módjára hathatósan támogatta a kereskedőket, eleinte úgy, mint a rendi társadalom különjogokkal bíró tagjait. A kereskedelmi jog mint 'a kereskedő magánforgalma' rendi jog volt (*private Rechtsverkehr des Kaufmanns*).⁸³ A későbbi polgári, azaz a törvény előtti jogegyenlőségi korszakban⁸⁴ kialakuló jogfelfogás elvált a kereskedelmi törvénykönyv megkülönböztetésétől, miszerint a kereskedők külön jogállással (státuszszal) bírtak. Immáron a kereskedelmi törvénykönyv nem azért különálló a polgári törvénykönyvhöz képest, mert a kereskedőkre mint más polgárokhoz képest eltérő jogokkal bíró rendre vonatkozik. Ők mostanra már nem rendelkezhettek rendi különjogokkal. A különválás azért indokolt, mert a kereskedelmi szerződéseknek és az őket megkötő vállalkozások jogállásának sok sajátossága van, eltérően a nevesített, szűkebb értelemben vett polgári jogi szerződésektől; elsősorban a két szerződéstípus célja, rendeltetése vagy a természetes személyek jogállása alapján. A modern kereskedelmi – vállalkozói jogban a kereskedelmi szerződéseket a kereskedők (vállalkozók) lajstromoztatott gazdasági tevékenységük keretében, jövedelemszerzés céljából kötik meg, míg a szűkebb értelemben

80 BGBl (*Bundesgesetzblatt*, D.). 1998, I. 1474.

81 HEFERMEHL i. m. VIII., 3.

82 Lásd HEFERMEHL i. m. VIII.

83 Lásd HEFERMEHL i. m. VIII., *ab initio*.

84 A magyar jogban ennek első normatív kifejezője az 1848. évi XV. tc. volt, amely megszüntette a rendi társadalomban fennálló privilégiumokat, és a polgárok jog előtti egyenlőséget jelentő polgári törvénykönyv meghozatalát irányozta elő. Lásd: Magyar Törvénytár i. m. XV. törvénycikk az ősiség eltörléséről, 237.

vett polgári jogi szerződések a szerződő felek szükségleteinek kielégítése céljából kerülnek megkötésre.

A német Kereskedelmi Törvénykönyv röviden ismertetett régi és új változatának tartalma, különösképpen rendszere, valamint a kereskedő szubjektív fogalmának meghatározása alapvetően nem különbözik. Az első könyv meghatározza a kereskedő (*Kaufmann*) fogalmát.⁸⁵ Csak az számít kereskedőnek és kereskedelmi szerződésnek, ha a szerződést megkötő fél vállalkozása és tevékenysége bejegyzést nyert a cégjegyzékben.⁸⁶ Hasonlóképpen szabályozza ezt a magyar Kt. is. Kereskedőnek számít a kereskedelmi társaság (*Handelsgesellschaft*) is, feltéve, hogy lajstromoztatást nyert a cégjegyzékben és nemcsak saját vagyonának igazgatásával foglalkozik, vállalkozási tevékenység nélkül.⁸⁷

A következő könyv szabályozza a társaságok különböző alakjait: a részvénytársaságokat (*Aktiengesellschaften*), a betéti társaságokat (*Kommanditengesellschaften auf Aktien*) és a korlátolt felelősségű társaságokat (GmbH), illetőleg ezek jogállását.⁸⁸

A következő fejezetek szabályozzák a kereskedő kereskedelmi tevékenységét, majd a segédszemélyzet jogait és kötelességeit, akik a vállalkozáson belül tevékenykednek. Külön jelentőségű rendelkezések következnek, amelyek a cégjogot tartalmazzák (*Firmenrecht*).⁸⁹ Ez tartalmazza a cég képzését és oltalmát. A kereskedő cége nem más, mint olyan elnevezés, amely alatt az ügyletek megkötésére sor kerül, és amely alatt a kereskedő aláírását nyújtja. Vagyis a cég az a név, amely alatt a vállalkozás üzletel.⁹⁰ Az egyszemélyes kereskedő (*Einzelkaufmann*) cégbejegyzésénél szükséges a bejegyzett kereskedő (*eingetragener Kaufmann*) elnevezés, vagy ennek rövidítése (e.K.).⁹¹

6.3. Az osztrák kereskedelmi és vállalkozói törvénykönyv – *Handels- und Unternehmensgesetzbuch*

Az osztrák Általános Polgári Törvénykönyv (ABGB – *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch für das Khaiserthum Österreichs*, 1811) csak elvétve

85 HGB 1-7. §.

86 HGB 2. § 1 mondata.

87 HGB 6. § 1 bek.; 1. §. 2. bek.; 105. § 2. bek.; 161. § 2. bek.

88 Lásd HEFERMEHL i. m. IX.

89 HGB 17. §.

90 HGB i. m. 13.

91 HGB 19. §.

tartalmazott kifejezetten a kereskedelmi jogra vonatkozó rendelkezéseket, azaz olyanokat, amelyek speciálisan csak a vállalkozói tevékenységre vonatkoztak volna. Ez a helyzet megváltozott 1862-ben, amikor sor került a német ADHGB – Általános Német Kereskedelmi Törvénykönyv ausztriai hatályba léptetésére.⁹² Ezt megelőzően az osztrák kereskedelmi törvénykönyv megalkotására több ízben sikertelen kísérlet történt. Így az 1861-es évi általános német kereskedelmi kódex (*allgemeines deutsches Handelsgesetzbuch*, 1897-től *Handelsgesetzbuch*) – melynek megalkotásában osztrák szerzők is részt vettek – egy változata jutott érvényre. 1939-ban az *Anschluss* hatásaként az általános német kereskedelmi törvénykönyv Ausztriában is közvetlenül hatályba lépett.⁹³

A német eredetű Ausztriában is érvényes Kereskedelmi Törvénykönyvet (1862) 'jogutódként' felváltotta a 2005. évi vállalkozókra vonatkozó, modernizált, különleges polgári jogi előírásokról szóló szövetségi törvény (*Bundesgesetz über besondere zivilrechtliche Vorschriften für Unternehmen – Unternehmensgesetzbuch – UGB, Ö*), mely 2007. január 1-én lépett hatályba.⁹⁴ Részben a német kereskedelmi törvénykönyv reformjának (1998) hatására, 2001 során az Osztrák Gazdasági Kamara kezdeményezésére Ausztriában is megkezdődött a kereskedelmi jog reformja, melyet a 2005-ös évben a kereskedelmi jogot módosító törvény (*Handelsrecht – Änderungsgesetz*) elfogadása zárt le. A reformált német törvény meghagyta a kereskedő fogalmát, de lényegesen leegyszerűsítette azt: A kereskedői jogállás kiterjed minden olyan személyre, aki kereskedelmi tevékenységet folytat. A reform újraszabályozta a cégjogot, továbbá a kereskedő fogalmát a vállalkozó (*Unternehmer*) fogalmával váltotta fel. Ezek a módosítások hatást gyakoroltak az osztrák reformált vállalkozói törvénykönyvre is.⁹⁵ Német hatásra az osztrák jogban is a szabad foglalkozásúak, valamint a mezőgazdasági tevékenységet folytatók általában nem számítanak vállalkozóknak.

Figyelemmel a perszonális elvre, az osztrák hatályos vállalkozói törvény vállalkozói szerződésnek tartja mindazokat a szerződéseket, amelyeket a

92 Lásd SCHAUER Martin: Az osztrák kereskedelmi jog reformja. *Magyar Jog*, 2007/2, 118–126.

93 Vö. SZIKORA Veronika: Társasági jogi reform Ausztriában – Vállalkozási Törvény. *Gazdaság és Jog*, 2008/12, 3–7.

94 UGB (Ö) - Unternehmensgesetzbuch, BGBl. 2005/120; vagy: Kodex des österreichischen Rechts, UGB. Wien, LexisNexis, 2010, 794.

95 Vö. SCHAUER Martin: Az osztrák kereskedelmi jog reformja. *Magyar Jog*, 2007/2, 118–126.

vállalkozó üzleti tevékenységének keretében köt meg.⁹⁶ Kétely esetén a vállalkozó által megkötött jogügylet tevékenysége körébe tartozónak minősül.⁹⁷ Az egyoldalú vállalkozói szerződésre nézve, amikor a felek közül az egyik vállalkozó, a másik nem, e törvénykönyv negyedik könyvét kell alkalmazni mindkét szerződő félre vonatkozóan; kivéve, ha e törvénykönyv rendelkezéseiből más következtethető ki.⁹⁸ Az ABGB 1335. § pénzkövetelés esetében vállalkozóra nézve nem alkalmazható.⁹⁹ Az UBGB 354. § a kereskedelmi szerződésekre nézve előírja a visszterhesség vélelmét.¹⁰⁰ A vállalkozói (kereskedelmi) jogügyletekre nézve az UBG közös rendelkezéseket tartalmaz a vállalkozói értékpapírokra,¹⁰¹ a váltói forgatmányra,¹⁰² és a váltójog¹⁰³ alkalmazására. Az egyes vállalkozói jogügyleteket illetően az UBGB az áruvételt (*Warenkauf*),¹⁰⁴ a bizományt (*Kommissionsgeschäft*),¹⁰⁵ a szállítmányozást (*Speditionsgeschäft*),¹⁰⁶ a közraktározást (*Lagergeschäft*),¹⁰⁷ és a fuvarozást (*Frachtgeschäft*)¹⁰⁸ szabályozza mint speciális vállalkozási (kereskedelmi) szerződéseket. A szubjektív mérce szerint az osztrák jogban a vállalkozó által üzleti tevékenységének körében megkötött (bármely) szerződés minősíthető vállalkozói szerződésnek, az objektív mérce szerint pedig a törvény által nevesített, vállalkozó által megkötött szerződés tekinthető vállalkozói szerződésnek. Az 1875. évi magyar kereskedelmi törvény is a kereskedelmi szerződés meghatározásánál igénybe vette a szubjektív és az objektív módszert, ahogyan ezt a korábbi és a hatályos osztrák (német) törvénykönyv tette és teszi.

96 UBG (Ö) 343. § (2) bek. In: UGB i. m. 794.

97 UBG (Ö) 344. § (*Vermutung unternehmensbezogene Geschäfte* - A vállalkozói szerződés vélelme). In: UGB i. m. 794.

98 UBG (Ö) 345. § (*Einseitig unternehmensbezogene Geschäfte* - Az egyoldalú vállalkozói szerződés). In: UGB i. m. 794.

99 UBG (Ö) 353. § (*Unanwendbarkeit von Par. 1335 ABGB* - Az OÁPtk. 1335. § kizárása). In: UGB i. m. 795.

100 UBG (Ö) 354. § (*Entgeltlichkeit* - Térítési kötelezettség). In: UGB i. m. 795.

101 UBG (Ö) 363. § (*Unternehmerische Wertpapiere* - Vállalkozói értékpapírok). In: UGB i. m. 796.

102 UBG (Ö), 364. § (*Indossament* - Forгатmány). In: UGB i. m. 796.

103 UBG (Ö) 365. § (*Anwendung des Wechselrechtes; Kraftloserklärung* - A váltójogi szabályok alkalmazása; hatálytalanítási nyilatkozat). In: UGB i. m. 796.

104 UBG (Ö) 373-381. § (*Warenkauf* - Áruvétel). In: UGB i. m. 797.

105 UBG (Ö) 383-406. § (*Kommissionsgeschäft*- bizomány). In: UGB i. m. 798.

106 UBG (Ö) 407-415. § (*Speditionsgeschäft*-fuvarozás). In: UGB i. m. 801.

107 UBG (Ö) 416-424 § (*Lagergeschäft* - közraktározás). In: UGB i. m. 802.

108 UBG (Ö) 425-454 § (*Frachtgeschäft*- fuvarozás). In: UGB i. m. 804.

6.4. A francia *Code de commerce* hatásairól; az olasz kereskedelmi jogról

Franciaországban viszonylag röviddel azután, hogy hatályba lépett a Polgári Törvénykönyv (*Code civil*, 1804), hatályba lépett a Kereskedelmi törvénykönyv (*Code de commerce*, 1807, a továbbiakban: Cc.) is. Az utóbbi szabályozta a kereskedők, azaz a kereskedelmi társaságok jogállását, valamint az egyes kereskedelmi szerződéseket. Az önálló kereskedelmi törvénykönyv meghozatala kifejezte a kereskedelmi jognak a polgári jogtól való függetlenségi törekvését. Ez elsősorban a perszonális elv érvényesítése útján történt, vagyis azon alapult, hogy a kereskedelmi jog a kereskedők joga.¹⁰⁹

A francia jogban a kereskedelmi jog kodifikációjára még a XVII. század második felében került sor királyi rendelettel. A kereskedelemről szóló törvény (*Code de commerce*), az ún. *Code Savary* 1673-ban lépett hatályba. Szabályozta a kereskedelmi tevékenységet és a kereskedelmi társaságokat (*société par actions, société anonyme, et la société en commandite par actions*). Előírányozta a részvényesek korlátolt felelősségét, ami abban az időben kritikát váltott ki, mert elállt a teljes vagyoni felelősségtől, azaz a kötelezettségvállalásért való nemcsak társasági, hanem a tagok személyes vagyonával való felelősségétől.

A Cc. tulajdonképpen az 1673. évi törvénykönyv újrafogalmazott, 150 szakasszal bővített változata. A jogirodalom megítélése szerint az 1807. évi kódex tartalmában, rendszerében kevés lényegi újítást tartalmazott a korábbi törvénykönyvhöz képest. Az új kereskedelmi törvénykönyv a kereskedelmi társaságok két új formáját szabályozta részletesebben: a részvénytársaságot és a betéti társaságot. E törvénykönyv néhány újabb módosítással ma is hatályban van Franciaországban. Véglegesen elfogadottá vált a korlátolt felelősségű társaság (*société à responsabilité limitée*).¹¹⁰

A Cc. szerkezetileg tíz könyvből áll. Az első könyv tartalmazza a kereskedőkre, a kereskedelmi ügyeletek általános szabályaira és a kereskedelmi társaságokra vonatkozó közös szabályokat (*De commerce en general, de l'acre commerce, de commerçant, des obligations générales des commer-*

109 Vö.: METZINGER Péter: A francia kereskedelmi jogról. *Európai Jog*, 2004/4, 15–21.; NAGYNÉ SZEGVÁRI Katalin: A Code de commerce hatása az európai kereskedelmi jogi kodifikációkra. *Jogtörténeti tanulmányok*, 2001/7, 311–331.; Uő.: A gazdasági jellegű jogintézmények kodifikációja a francia jogban és hatásuk az európai jogalkotásra. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica*, 1996, 49 (1-48); Emlékkönyv Dr. Szentpéteri István egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára, 565–584.

110 Code de commerce art. L 223 à L 223-43.

cants.).¹¹¹ Szabályozza az üzleti titkot.¹¹² A második könyv tartalmazza a közkereseti társaságra, a betéti társaságra, a korlátolt felelősségű társaságra és a részvénytársaságokra vonatkozó rendelkezéseket.¹¹³ A törvénykönyv a társaságokra vonatkozó közös szabályokat irányozza elő: az egyesítést, a felszámolást, valamint a pönális (büntető és szabálysértési) rendelkezéseket. A harmadik könyv szabályozza az egyes kereskedelmi szerződéseket, pl. a kereskedelmi vételt és az ún. kizárólagos klauzulákat, a fuvarozási szerződést, a megbízási (bizományi) szerződést és a szállítmányozást. A negyedik könyv előírja az árak szabad alakulását és a szabad versenyt. Az ötödik könyv a kereskedelem (kereskedelmi szerződések) hatásairól pl. a kereskedelmi térítésről, a forgatmányról (*indossament*), az elfogadásról (*acceptio*), a váltószavatosságról (*aval*), a fizetésről és ezeknek biztosítékairól (*des garanties*), azaz a kereskedelmi szerződések teljesítéséről szól. A hatodik könyv a vállalkozások fizetéseképtelenségéről és ennek megelőzéséről szól. A hetedik könyv a kereskedelmi bíróságokról (*jurisdiction commerciales*) és ezeknek illetékességéről és hatásköréről szól. A régi hetedik könyv a kereskedelem szervezéséről szólt, ennek a könyvnek a rendelkezéseit a jogalkotó hatályon kívül helyezte. A nyolcadik könyv az egyes hivatásokra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. A kilencedik könyv a tengerhajózási jogot (és ügyleteket) szabályozza.¹¹⁴ Jellemző, hogy a részvénytársaság alapításához közigazgatási engedélyre volt szükség, éppen azért, mert a korlátolt felelősséget a piacgazdálkodásban veszélyesnek tartották. A *Code de commerce* szabályai a részvénytársaságok feletti állami ellenőrzést is biztosítják, annak ellenére, hogy ez az intézkedés hátráltatja a gazdaságot.¹¹⁵ A törvénykönyv

111 Cc. art. L 110-1 à L 154-1. A kereskedők bejegyzés (*immatriculation*) által válnak jogi értelemben kereskedővé. (Cc. art. L 123-1 à L 123-5-2). Ugyanígy a társaságok (*sociétés*) a kereskedelmi lajstromokba – cégjegyzékbe (*registre du commerce et des sociétés*) való bejegyzés révén jönnek létre. (Cc. art. L 123-1 à L 123-11-8).

112 Cc. art. L. 151 à L 154-1.

113 Lásd: Cc. *des sociétés en commandite simple* (art. L 221-1 à L 222-12) *des sociétés responsabilité limitée* (art. L 223 à L 223-43); *dispositions générales applicables aux sociétés par actions* (art. L 224-1 à L 224-3); *des sociétés anonymes* (art. L 225-1 à L 225-270); *des sociétés en commandite par actions* (art. L 226-1 à L 226-14); *des sociétés par actions simplifiées* (art. L 227-1 à L 227-20).

114 Cc. art. L 230-1 à L 23-12-1; art. L 232-1 à L 236-53; art. L 237-1 à L 237-31; art. L 241-2 à L 249-1; art. L 310-1 à L 341-2; art. L 131-1 à L 135-3; art. L 133-1 à L 133-9; art. L 410-1 à L 490-14; art. L 511-1 à L 526-31; art. L 610-1 à L 696-1; art. L 710-1 à L 762-3; art. L 811 à L 960-5; art. L 910-1 à L 977-1; art. L 910-1 à L 977-1.

115 Vö. KECSKÉS András – FERENCZ Barnabás: A francia és a német társaságirányítás történeti és jogi tényezői. *Polgári Szemle*, 2017, 13 (4-6), 202–218.; 204.; 206.

tartalmazza a tőzsdékről, a kereskedelmi ügynökökről, az árverezésről és a váltójogról szóló szabályokat.

A francia Cc. jelentős hatással volt a német kereskedelmi törvénykönyvre, és ez utóbbi által a magyarra is. A francia Cc. hatást gyakorolt az olasz jogra is. Többek között olyan értelemben is, hogy a *Code civil*, azaz az általános polgári törvénykönyv napóleoni 'adományként' Itáliában is hatályban volt (1805-től 1815-ig). Az első olasz *Codice civile* Itália egyesítése (1861) után, 1866. január 1-én lépett hatályba. Az 1942. évi olasz polgári törvénykönyv (*Codice civile*) a polgári és kereskedelmi jog egységét hirdeti azért is, hogy a polgári törvénykönyv kereskedelmi jogi szabályokat is tartalmaz. Ez a szabályozási álláspont az 1882. évi *Codice Manciniból* ered, mely a polgári jog 'kereskedelmiesítését' végezte el.¹¹⁶ Egyébként a jogirodalom a kereskedelmi jog megalapítójának Bartolus de Saxoferratot (1313-1357), a római jog itáliai kommentátorát tartja.¹¹⁷ Maga a római jog is egységben tárgyalta és szabályozta kereskedelmi és polgári magánjogot, amely később a rendi korszakban vált külön.¹¹⁸

116 Lásd: HAMZA Gábor: A magánjog fejlődése és kodifikációja Itáliában. *Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae*, 2011/48, 7–20.; uő.: A magánjog fejlődése és kodifikációja Olaszországban. *Magyar Jog*, 2012/10, 628–634.; FEKETE Sára: Az olasz kereskedelmi jogi kodifikáció sajátosságai. *Jogi tanulmányok*, 2012, 16 (2), 225–234., 225, 229. Az 1942. évi olasz Ptk. (*Codice civile*) kereskedelmi jogi rendelkezéseket tartalmaz a kötelmi jogi könyvben (*Libro IV. - dell obbligazioni*), valamint a munkajogot szabályozó könyvben (*Libro V. - del lavoro*). HAMZA i. m. 11.; FEKETE i. m. 230.

117 HAMZA 2012 i. m. 628.

118 BREMER, Franz Peter: *Zur Geschichte des Handelsrechts und der Handelspolitik im Anhang der römischer Kaiserzeit*. In: *Festgabe zum Doctor-Jubiläum des Herrn Geheimen Justizrathes Professors Dr. Heinrich Thöl in Göttingen*. Straßburg, Trübner, 1879, 41–78.; GOLDSCHMIDT, Levin: *Universalgeschichte des Handelsrechts*. Stuttgart, Ferdinand Enke, 1891, 58–94.; COING, Helmut: *Europäisches Privatrecht, II*. München, Beck Verlag, 1989, 534.; FÖLDI András: *Kereskedelmi jogintézmények a római jogban*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1997, 13–23, 29–32, 212.; FÖLDI András: *A kereskedelmi jog születése*. In: FÖLDI András (szerk.): *Összehasonlító jogtörténet*. Budapest, ELTE ÁJK, 2022, 529.; NAGYNÉ SZEGVÁRI i. m. 2001; NAGYNÉ SZEGVÁRI i. m. 1996; HAMZA Gábor: *Entstehung und Entwicklung der europäischen Privatrechtsordnungen und die römischrechtliche Tradition*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2009, 314; HAMZA Gábor: *Az európai magánjog fejlődése. A modern magánjogi rendszerek kialakulása a római jogi hagyományok alapján*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002, 138.

7. A Kt. (1875) hatása a Gt.-re és az új magyar Ptk.-ra

A Kt. hatására a kettős kodifikációs álláspontot képviselte a 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról (Gazdasági Társaságokról szóló törvény, Gt.) is. A Gt. megalkotója (néhai Sárközy Tamás professzor)¹¹⁹ a dualista álláspontot képviselte az új magyar Ptk. kodifikációjának kezdetén. A Gt. egyébként a Kt.-hez hasonlóan joggal szabta meg, hogy gazdasági társaság csak a törvényben szabályozott formában alapítható.¹²⁰ Ezt elfogadta a Ptk. is.¹²¹ Ugyanakkor, eltérően a Kt.-től a Gt. előírta, hogy van jogi személyiség nélküli társaság is, mégpedig a közkereseti társaság (kkt.) és a betéti társaság (bt.).¹²² Ezt a nem szokásos megoldást a hatályos Ptk. megszüntette, és a gazdasági társaságok mindegyikét ismét – úgy, mint a Kt. – felruházta jogi személyiséggel.¹²³ Egyébként ahogy a Kt., a Gt. is jogi személyiséggel ruházta fel a korlátolt felelősségű társaságot (kft.) és a részvénytársaságot (rt.).

Hasonlóképpen, mint a Kt.,¹²⁴ a Gt. előírta, hogy valamennyi Gt. cégnévvel rendelkezik. A Gt. szerint a jogi személyiség nélküli társaság is jogképes: cégneve alatt jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat.¹²⁵ Sárközy Tamással ellentétben Vékás Lajos akadémikus, az új Ptk. megalkotója a monista kodifikációs elvet követve,¹²⁶ az új Ptk.-ba inkorporálta a gazdasági társaságok jogát, azaz a társaságok jogállását és a gazdasági (kereskedelmi)

119 SÁRKÖZY Tamás: *A magyar társasági jog Európában*. Budapest, HVG-ORAC, 2001. Ebben a francia kereskedelmi jog: 26.; a német kereskedelmi jog: 28.; a magyar kereskedelmi jog történeti fejlődésmenete: 185.; az 1875. évi kereskedelmi törvénykönyv: 187.

120 Gt. 2. § (1) bek.

121 Ptk. 3:89. § (formakényszer – olyan értelemben, hogy gazdasági társaságok csak közkereseti társaság, korlátolt felelősségű társaság vagy részvénytársaság formájában alapíthatók).

122 Gt. 2. § (2) bek.

123 A Ptk. 3:88. § (1) bekezdése szerint a gazdasági társaságok üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására, a tagok vagyoni hozzájárulásával létre hozott, jogi személyiséggel rendelkező vállalkozások, amelyekben a tagok a nyereségből közösen részesednek, és a veszteséget közösen viselik.

124 A Kt. 10 § szerint a cég azon név, amely alatt a kereskedő üzletét folytatja, s amelyet aláírásául használ.

125 Gt. 2. § (2) bek.

126 Lásd SZALMA József: A polgári és a kereskedelmi jog kapcsolata az új Ptk. fényében. *Jogtudományi Közlöny*, 2014/10, 453–467.; uő.: Kodifikáció vagy (és) inkorporáció. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2003/5, 23–27.; uő.: Az új magyar Ptk. tervezetéről- *Magyar Jog*, 2008/11, 797–808.; uő.: Összegezés az új Polgári Törvénykönyvről. *KRE-Dit*, 2019/1.

szerződések hagyományos szabályait. Ennél fogva megállapítható, hogy a kereskedelmi törvény (1875) idején fennálló duális szabályozási koncepciót, majd az ezt folytató Gt. (2006) álláspontját az új Ptk. megalkotója nem fogadta el, támogatva a monista szabályozási módszert. A monista koncepció nem példa nélküli, habár ritkébbak azok a kódexek, melyek ezt az elvet követik; ilyen például a svájci Kt., az olasz Ptk., illetve újabban pedig a holland polgári törvénykönyv.¹²⁷ Az adaptált inkorporáció után az új Ptk. hatályba lépésével kapcsolatos átmeneti, pontosabban Vhr. (Ptké.) rendelkezéseiben fokozatosan, 2016. március 15-ig hatályon kívül helyezte a Gt.-t. A Gt. hatálya idején bejegyzett gazdasági társaságoknak addig össze kellett hangolniuk működési rendjüket a Ptk.-val.¹²⁸ Ami a Kt.-t illeti, azt értelemszerűen a régi Ptk. végrehajtási rendelkezései helyezték hatályon kívül.

Elsősorban azok a magánjogi kodifikációk, amelyek a monista kodifikációs módszerhez folyamodtak, mint pl. az olasz Ptk. – de azok módosításai is, amelyek a duális kodifikációs jogfelfogást tükrözik, mint pl. a reformált (2003/5) német BGB – a Ptk.-k 'kereskedelmi jogiasításáról' szólnak. Ezek a Ptk.-k implementálják a klasszikus polgári jogba a vállalkozási jog egyes elemeit, pl. a szakásjogot. Vékás Lajos az új Ptk. kereskedelmi jogiasítását a monista elmélet elfogadásával indokolta. Igaz, ez a monizmus a jogi személyek és a gazdasági társaságok mellett elsősorban a kötelmi jogi könyvben érvényesült. Ilyen például a visszterhesség vélelme,¹²⁹ amit a Ptk.

127 Hollandiában 1809-ben bevezetésre kerül a francia *Code civil*, ami az 1813-ban elnyert függetlenség után is hatályban maradt. 1838-ban lép hatályba a holland Ptk. (*Burgerlijk Wetboek*). Ezzel egyidőben hatályba lép a holland kereskedelmi törvénykönyv (*Wetboek van Koophandel*), mely tartalmazza a kereskedelmi társaságok (közkereseti társaság, betéti és részvénytársaság) jogállását (I. könyv); a hajózási szerződéseket (II. könyv); és a csődjogot (III. könyv). A XIX. században tehát a nemzeti törvényhozásban a duális koncepció érvényesült. Ezzel szemben, a XX. században, 1947-ben megindult kodifikációs tevékenység a monista kodifikációs elvet követte, amely immáron a kereskedelmi jogot is felölelte. Azóta az egyes könyvek (tíz), igaz, különböző időpontokban, a XX. sz. nyolcadik évtizedétől a XXI. század első két évtizedéig könyvenként hatályba léptek. Időközben 2024. december 5-én, egyszerre nyolc könyvben hatályba lépett az új holland polgári törvénykönyv. Ezek közül a 2. könyv tartalmazza a jogi személyekről szóló rendelkezéseket.

128 2013. évi CLXXVII. törvényt a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről. E törvény 12. § (1) és (2) bekezdése irányozta elő a Gt. hatálya alatt bejegyzett társaságok működését illető, Ptk.-val való összehangolásának záros határidejét (2016. márc. 15.).

129 Ptk. 6:61. § (visszterhesség vélelme).

kiterjeszt mind a vállalkozói, mind a nem vállalkozói szerződésekre, annak ellenére, hogy a visszterhességi vélelem a klasszikus magánjogban csak a kereskedelmi szerződésekre nézve érvényesül. A kereskedelmi jog célja a jövedelemszerzés, ebből következik a szinte kivétel nélküli visszterhesség. Ez az elv azonban kevésbé érvényesül az általános polgári jogban, hiszen az utóbbi a visszterhes szerződések mellett jelentős nevesített ingyenes szerződések is tartalmaz, pl. ajándékozás, kamatmentes kölcsön, ingyenes letét, bérlet. A kommercializálódás azonban az új magyar Ptk.-ban (szerencsére) a családi és az öröklési jogi könyvekben nem jutott kifejezésre. Ezek a belső jogágak az új Ptk. értelmében külön alapelveken nyugszanak, eltérve mind az általános polgári jog, de különösképpen a kereskedelmi jog alapelveitől. Igaz, a házassági jog (helyeselhetően) elfogadta a házassági vagyoni jogi szerződést,¹³⁰ mely a házastársak egyező akarata által elfogadott, a törvényi közös vagyontól eltérő szerződési vagyoni jogi kapcsolatokat szabályozza.

Az új Ptk.-ban a szerződés megkötése, érvénye és hatálya, értelmezése¹³¹ mindkét szerződéstípusra nézve joggal közös szabályokon alapul. Közösek a formaszabadság,¹³² az ajánlat és az elfogadás,¹³³ a szerződéskötési tárgyalás,¹³⁴ a szerződés joghatása, a feltétel és az időtűzés,¹³⁵ a semmisség és megtámadhatóság¹³⁶ szabályai. A természetes és jogi személyekre vonatkozó rendelkezések egymástól némileg eltérő, általánosan elfogadott módon nyertek szabályozást. A természetes személyek születésüknél fogva jogképesek,¹³⁷ míg a jogi személyek és közöttük a vállalkozások alapítá-suktól, azaz cégbejegyzésüktől kezdve jogképesek.¹³⁸ Míg a természetes személyek cselekvőképességüket a nagykorúság elérésével *ex lege* szerzik meg, addig a jogi személyek, beleértve a gazdasági társaságokat ennek hiányában törvényes képviseleti úton¹³⁹ vesznek részt az ügyvezetésben és a jogforgalomban. Az egyes Ptk. szerinti társasági formák: a közkereseti

130 Ptk. 4:63-4:85. § (házassági vagyoni jogi szerződés).

131 Ptk. 6:63. § (a szerződés létrejötte s tartalma), 6:86. § (a szerződés értelmezése).

132 Ptk. 6:70. § (írásbeli alakhoz kötött szerződés).

133 Ptk. 6:64. § (ajánlati kötöttség), ajánlat elfogadása, Ptk. 8:66. §.

134 Ptk. 6:62. § (együttműködési és tájékoztatási kötelezettség) (1) bek.

135 Ptk. 6:116. § (A szerződés hatálya, hatálytalanság, feltétel és időhatározás).

136 Ptk. 6:88. és 6:115. § (érvénytelenség, semmisség és megtámadhatóság).

137 Ptk. 2:1. § (a jogképesség). A természetes személy cselekvőképességét a Ptk. a 2:8. § (2) bekezdésében szabályozza: „Aki cselekvőképes, maga köthet szerződést.”

138 Ptk. 3:1. § (a jogi személy jogképessége) (1) bekezdés.; Ptk. 3:88. § In: Ptk. i. m. 54.

139 Ptk. 3:116. § (A társaság képvisellete). Ptk. 3:112. § (a vezető tisztségviselő önálló-sága). In: Ptk. i. m. 60, 61.

társaság,¹⁴⁰ a betéti társaság,¹⁴¹ a korlátolt felelősségű társaság¹⁴² és a részvénytársaság.¹⁴³ A Ptk. a gazdasági társaságokat tehát hasonlóképpen nevesíti és szabályozza, amint ezt egykor a Kt. tette.

Az új Ptk. szerződési jog különös részében (egyes szerződések) szabályozza a klasszikus polgári jogi és kereskedelmi szerződéseket. Az adásvételi szerződés tekintetében az új Ptk. a kereskedelmi és a polgári jogi vételt¹⁴⁴ egységesen szabályozza, azzal, hogy a kereskedelmi vétel a vállalkozók között jön létre. A megbízási típusú szerződések körében az új Ptk. külön nevesíti a bizományi szerződést¹⁴⁵ és a szállítmányozási szerződést¹⁴⁶ (amelyek egyébként a Kt.-ben is szabályozást nyertek). A Ptk. XV. címében a vállalkozási típusú szerződéseket szabályozza, elsőként a vállalkozást.¹⁴⁷ A munkaszerződést – mely a külföldi polgári jogi kodifikációkban¹⁴⁸ sorrendben rendszerint a vállalkozási szerződés után következik – a Ptk. nem szabályozza, ezt a munka törvénykönyve teszi.¹⁴⁹ A vállalkozási típusú szerződések körébe sorolja a Ptk. a tervezési szerződést,¹⁵⁰ a kivitelezési szerződést,¹⁵¹ a kutatási szerződést,¹⁵² az utazási szerződést,¹⁵³ a mezőgazdasági vállalkozási szerződést,¹⁵⁴ valamint a közszolgálati szerződést.¹⁵⁵ Ezek

140 Ptk. 3:138-3:153 § In: Ptk. i. m. 65–68.

141 Ptk. 3:154-3:158 § In: Ptk. i. m. 68.

142 Ptk. 3:159-3:209 § In: Ptk. i. m. 68–80.

143 Ptk. 3:210-3:323 § In: Ptk. i. m. 80–108.

144 Ptk. 6:215-6:233. § In: Ptk. i. m. 265–269. A Kt. a vételt a 336-367. paragrafusokban szabályozta. Sajátosságként megkülönböztette a piaci és a tőzsdei árat (Kt. 339. §) egyéb megállapodás hiányában a teljesítés helye szerinti ezen árak voltak mérvadóak.

145 Ptk. 6:281-6:287. § In: Ptk. i. m. 277–278.

146 Ptk. 6:302-6:309. § In: Ptk. i. m. 281.

147 Ptk. 6:251-6:256. § In: Ptk. i. m. 272–273.

148 német BGB 611. § (*Dienstvertrag*-szolgálati szerződés), és 611. § a) (*Arbeitsvertrag*-munkaszerződés). In: BGB, 84. Auflage, München, Beck-Texte im dtv., 2019, 178.; az osztrák ABGB 1151-1164a (*Dienstvertrag*), 1165-1171. § (*Werkvertrag* - vállalkozási szerződés). In: *Kodex des österreichischen Rechts, Unternehmensrecht, ABGB, 36. Auflage*. Wien, Lexis Nexis, 2009, 121–126.

149 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről (kihirdetve 2012. jan. 6.-án, többször módosított, rövidítése: Mt.) 42. § (Munkaszerződés).

150 Ptk. 6:251. §.

151 Ptk. 6:252. §.

152 Ptk. 6:253. §.

153 Ptk. 6:254. §.

154 Ptk. 6:255. §.

155 Ptk. 6:256. §.

a szerződések valamilyen eredmény elérését célozzák meg, gyakorlatilag nem mindig számítanak kereskedelmi szerződéseknek, azaz legfeljebb és legtöbbször egyoldalú kereskedelmi szerződéseknek minősíthetők, függően attól, kik a szerződéses felek. Ilyen akár a letéti szerződés is.¹⁵⁶ A Ptk. továbbá ide sorolja a fuvarozási szerződést,¹⁵⁷ valamint a szállítmányozási szerződést¹⁵⁸ is, melyek a klasszikus magánjog szerint kereskedelmi szerződésnek számítanak. (Egyoldalú) kereskedelmi (vállalkozási) szerződésnek minősíthető a forgalmazási és jogbérleti (*franchise*) szerződés,¹⁵⁹ a faktoring,¹⁶⁰ a pénzügyi lízing.¹⁶¹ A klasszikus kereskedelmi jog felosztása szerint legtöbbször egyoldalú kereskedelmi szerződés a biztosítási szerződés is.¹⁶² Ide tartoznak még a hitel- és számlaszerződések is, azaz a hitelszerződés,¹⁶³ a kölcsönszerződés,¹⁶⁴ a betétszerződés,¹⁶⁵ a folyószámlaszerződés,¹⁶⁶ a fizetési számlaszerződés,¹⁶⁷ a fizetési megbízási szerződés.¹⁶⁸

Az új Ptk. a szerződéskötési szabadság keretein belül meghirdeti a formaszabadságot (a Kt.-hoz hasonlóan) mind a polgári jogi, mind a vállalkozói szerződésekre nézve azáltal, hogy a szerződő felek főszabály szerint a szerződést lényeges elemeire irányuló egyszerű akaratmegegyezéssel kötik meg.¹⁶⁹ A formaszabadság a főszabály, azzal a megszorítással, hogy ez alól a kivételeket a Ptk. társaságok alapítási szerződéseire vonatkozó státuszjogi,¹⁷⁰ valamint az egyes szerződésekre vonatkozó része¹⁷¹ írja

156 Ptk. 6:360-6:365. § In: Ptk. i. m. 290–292.; SZALMA József: Letéti szerződés. *Glossa Iuridica*, 2018/1-2, 63–94.; uő.: Letéti szerződés az európai és magyar jogban. *Magyar Jog*, 2018/7-8, 433–442.

157 Ptk. 6:257-6:271. § In: Ptk. i. m. 273–276.

158 Ptk. 6:302-6:309. § In: Ptk. i. m. 281.

159 Ptk. 6:372-6:381. § In: Ptk. i. m. 293–294.

160 Ptk. 6:405-6:409. § In: Ptk. i. m. 298.

161 Ptk. 6:409-6:415. § In: Ptk. i. m. 298–300.

162 Ptk. 6:439-6:490. § In: Ptk. i. m. 298–300.

163 Ptk. 6:382. §.

164 Ptk. 6:383. §.

165 Ptk. 6:390. §.

166 Ptk. 6:391. §.

167 Ptk. 6:394. §.

168 Ptk. 6:400. §.

169 Ptk. 6:59. § (szerződési szabadság).

170 Ptk. 3:94. §: a gazdasági társaság létesítő okirata – a részvénytársaság és az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság kivételével – a társasági szerződés.

171 Formális szerződés az adásvételi szerződés, ha a tárgya ingatlan (a Ptk. 2:215. § (2) bekezdésének második mondata) (Ptk. i. m. 265.), a garanciaszerződés (Ptk. 6:431. § (2) bekezdése). A szerződést és a garanciavállaló nyilatkozatát írásba kell foglalni. (Ptk. i. m. 303.)

elő. Hasonlóképpen, mint ahogyan a néhai Kt. hivatkozott szabályaiban rendelkezett.

A *laesio enormis* a Ptk. szerint mindkét (visszterhes) szerződéstípusra: a kereskedelmi és polgári jogi szerződésre egyaránt alkalmazható, kivéve, ha a felek szerződésükkel kifejezetten kizárták. A kizárás a fogyasztói szerződésnél érvénytelen.¹⁷² Az általános megoldás szerint e jogintézmény alkalmazása a kereskedelmi szerződésekre *ex lege* (mint pl. a Kt. 280. § szerint) kizárt,¹⁷³ mert a felek mint szakértők nem hivatkozhatnak arra vonatkozó tévedésre. Az osztrák jogban – szemben a magyar Ptk.-val – a polgári jogi szerződési kapcsolatokban a *laesio enormis* kizárása érvénytelen.¹⁷⁴

8. Összegzés

A magyar kereskedelmi (vállalkozói) jog kódexszintű szabályozásának nagy hagyománya van. A kereskedelmi törvénykönyv meghozatala óta (1875) – nem számítva a régi Ptk. hatályának időszakát – egészen az új Ptk. hatályba lépéséig (2013) a duális kodifikációs módszer volt érvényben: a kereskedelmi jog mind státusz-, mind dinamikus része az általános polgári jogi törvénykönyvtől elkülönült kódexben nyert szabályozást; megtartva persze az általános polgári törvénykönyvhöz való kapcsolatot; ha a kereskedelmi jog eltérően nem rendelkezett, az általános polgári törvénykönyv szabályai voltak irányadók. A duális módszer mellett szólt, hogy a kereskedelmi törvénykönyv által szabályozott magánjogi kapcsolatok az általános polgári törvénykönyv által szabályozott polgári jogi kapcsolatokhoz képest számos sajátosságot tartalmaznak. Az új Ptk. a monista kodifikációs elvet – és ezzel a polgári jog részbeni kommercializálását – követve, egy törvénytestben szabályozza mind az általános magánjogot, mind a különleges magánjoghoz tartozó kereskedelmi – vállalkozói jogot, megőrizve ugyanakkor e terület sajátosságait az eltérő rendelkezések révén, különösen az egyoldalúan kereskedelmi jellegű, azaz fogyasztói szerződések esetében.

172 Ptk. 6:98. § (1) és (2) bek. (Feltűnő értékaránytalanság).

173 Kt. 280. §: Kereskedelmi ügyletek a felértúli sérelem miatt meg nem támadhatók. (GRECSÁK i. m. 212.)

174 ABGB 935. §.